

PREKEN OVER PSALM 51

INLEIDING

Al zo'n vier jaar preek ik bijna enkel over teksten uit de Psalmen. Als je als predikant aan een gemeente bent verbonden, is dat natuurlijk een te beperkte tekstkeuze, maar als rondtrekkend emeritus kun je dat doen. Het is als een experiment begonnen. Wat gebeurt er als je een psalm vanuit het opschrift uitlegt: 'Een onderwijzing van Asaf.' 'Van David. Voor de opperzangmeester.' 'Een bedevaartslied.' Valt de psalm ergens in het leven van David te plaatsen? Werpt de psalm enig licht daarop? En hoe klinkt dezelfde psalm als je je hem – als de offers zijn gebracht – gezongen door de tempelzangers voorstelt, staande voor het aangezicht van de Heilige die in de tempel zijn woning heeft? Hoe klonken de woorden genade en goedertierenheid als je ze hoorde met een brandend offer voor ogen?

Dan brengt eenzelfde psalm je van het rauwe leven in Davids legerkamp, waar hij – omringd door vijanden die hem naar het leven staan – tot zijn God bidt, naar het tempelplein waar de offers op het altaar branden en de zangers dezelfde psalm aanheffen als een gebed dat iedere gelovige mee zou kunnen zingen, of als een lofzang op Gods genade. Vandaaruit is de stap naar Christus niet groot. Hij heeft ze zelf meegezongen (Mk. 14:26) en ze zingend ook tot *zijn* gebeden gemaakt. Ondertussen is het zaak om dat rauwe legerkamp niet te vergeten waarin de psalm is ontstaan: de God die in de tempel in Jeruzalem woonde en die in Christus in de wereld kwam is met ons midden in het rauwe leven.

Vanuit de opschriften kun je de psalmen zowel verhalend (leven van David) als liturgisch (als lied op het tempelplein) lezen en vandaaruit weer als liederen die het verlangen naar een vernieuwing van het Davidisch koningschap vertolken, een verlangen dat, naarmate dat koningschap politiek gezien meer en meer een zaak van het verleden werd, alleen maar scheen te groeien. De boeken der Kronieken, die na de ballingschap zijn ontstaan, willen niet alleen een glorieus verleden levend houden. Ze willen ook het verlangen naar een toekomst voeden die het verleden ver zou overtreffen¹. De tempelliturgie met zijn offers en gezangen, zoals die omstandig in Kronieken beschreven wordt, speelde daarbij een belangrijke rol.

Als je je een voorstelling wilt maken van hoe de psalmen in de liturgie functioneerden moet je Kronieken – en het vervolg daarop in Ezra en Nehemia – lezen. En doe dat dan hardop, en met een beetje verbeelding. Dan zie je en hoor je het gebeuren alsof je erbij staat. Precies zoals in de opschriften boven de psalmen wordt beschreven.

De opschriften werden door de uitleggers van de psalmen niet altijd hoog aangeslagen. Vaak werden ze als secundair gezien en als niet van belang voor de uitleg van de psalm waar ze boven staan, maar als ik me niet vergis begint het tij in dit opzicht te keren². Zelf heb ik, vanuit mijn achtergrond in de klassieke talen, de opschriften altijd serieus genomen. Een classicus is blij met iedere snippet tekst die kan helpen om door te dringen in een gedicht en ik heb me altijd verbaasd over de achteloosheid waarmee de opschriften boven de psalmen door de modernere uitleggers werden behandeld. Mij hebben ze, de

---

¹ K. Roubos in zijn commentaar op 1 Kronieken (Nijkerk 1969) citeert Van Selms: 'De Kronist heeft zijn hoop gehuld in de mantel van het verleden' (pag. 14).

² Zie Dirk J. Human en Cas J.A. Vos (editores): *Psalms and Liturgy*, Londen/New York 2004, met daarin een artikel van Louis C. Jonker: *Revisiting de Psalm Headings: Second Temple Levitical Propaganda?* en artikelen met titels als: *Waiting for Meaning – Psalms in Cult and Culture* (Marcel Barnard) en *Psalter and Messiah. Towards a Christological Understanding of the Psalms in the Old Testament and the Church Fathers* (Georg P. Braulik).

psalmen lezend, de ene verrassing na de andere bezorgd en zolang dat zo blijft zal ik nog wel even over de psalmen blijven preken.

Ook de gereformeerde theologie geeft me wel eens een hint om over een psalm te gaan preken. Bij het lezen van Psalm 51 kwam de vraag bij me op hoe je zou kunnen preken over wat traditioneel de 'kennis der ellende' heet zonder dat die kennis een voorwaarde voor het geloven in Christus wordt. In de tijd dat ik studeerde heb ik geregeld discussies aangehoord over de vraag of wat de Catechismus over 'des mensen ellende' zegt gekend moest worden voordat men tot Christus mocht komen, of dat men de hele Catechismus vanuit de troost van vraag en antwoord 1 moest lezen, waarin aan de kinderen geleerd wordt dat ze niet van zichzelf maar 'het eigendom van' hun 'getrouwe Zaligmaker Jezus Christus' zijn.

Nu dacht ik, dat lezend, altijd simpel: dat vertelt de onderwijzer die kindertjes toch zonder voorwaarden vooraf, maar anderen vonden dat dat ingewikkelder lag en dat je ook in een preek niet zomaar over 'onze Zaligmaker' kon spreken of over het offer dat Christus aan het kruis 'voor ons' bracht, zoals in antwoord 67 van de Catechismus zonder omhaal gezegd word.

De schroom om Christus rechtstreeks als Christus 'voor ons' te preken lijkt voor een groot deel verdwenen maar de vraag blijft welke plaats de 'kennis der ellende' in de prediking en het geloofsleven heeft en of men die kennis zo kan preken dat ze de hoorders niet van Christus vandaan houdt maar aan het geloof in Christus en de troost die men in Hem kan vinden juist verdieping geeft. Want troost is toch wat de opstellers van de Catechismus voor ogen hadden (vraag 1), en de 'kennis der ellende' wil het leven in die troost verdiepen (vraag en antwoord 2).

Met deze vraag in gedachten ben ik Psalm 51 – uiteraard vanuit het opschrift – gaan lezen: Hoe is dat in het leven van David gegaan? Hoe is hij tot inzicht in de zondigheid van zijn daden gekomen? Hoe heeft hij met dat inzicht voor Gods aangezicht gestaan? En als David wilde dat deze psalm ook de gelovigen voorgezongen werd als zij in het heiligdom voor Gods aangezicht stonden en wij zingen hem als gelovigen in de christelijke gemeente na, worden we dan geacht hetzelfde te voelen als David die moord en overspel had te belijden?

Het onderzoek naar deze vragen heeft tot een preek over vers 19 geleid: 'Gods offers zijn een gebroken geest, een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God, niet verachten.' (Ik kom juist bij deze psalm moeilijk van de oude Statenvertaling los omdat ik hem zo bijna uit mijn hoofd ken.) Maar de psalm lezend vielen mij ook andere dingen op. Waarom bidt David, nadat hij zijn handen zo vuil had gemaakt: 'Neem Uw Heilige Geest niet van mij' (vs. 13). Hoe was hij er zo zeker van dat hij de Heilige Geest (nog) had? Dat leidde tot een tweede preek over de psalm. Davids bereidheid om de consequenties van zijn daden te dragen leidde tot een derde preek over de psalm, over vers 6: 'Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken, en rein zijt in Uw richten.' Het verlangen naar reinheid dat uit de psalm spreekt leidde tot een vierde preek, over vers 9: 'Ontzondig mij met hysop en ik zal rein zijn, was mij en ik zal witter zijn dan sneeuw.' Heel actueel als je ziet hoe belangrijk mensen het vinden om schone handen te hebben en in hoeveel bochten ze zich wringen als blijkt dat er een vlekje op zit. Zou Psalm 51 ons kunnen leren om daar iets ontspannener mee om te gaan?

Ik heb de preken in verschillende gemeenten gehouden en er uit heel verschillende hoeken verraste reacties op gehad. Klassieke stof, maar net iets anders. Dat andere was de combinatie van verhaal en liturgie, zoals het opschrift boven de psalm die aangeeft. Dat maakte de psalm – voor sommigen in ieder geval – voorstelbaar in inleefbaar zodat men zich

naast David voor God voelde staan. Dat moet ook Davids bedoeling zijn geweest toen hij van zijn gebed een 'psalm voor de opperzangmeester'³ maakte.

John van Eck,
Lexmond,
7-10-2020

De preken zijn gehouden in de zomer van 2020 en zullen in de komende maanden op de IZB Areopagus-website verschijnen.

---

³ Zo in vers 1 in de Statenvertaling.